

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (treće vijeće)

23. ožujka 2023.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Samostalni trgovački zastupnici – Direktiva 86/653/EEZ – Članak 17. stavak 2. točka (a) – Raskid ugovora o zastupanju – Pravo trgovačkog zastupnika na odštetu – Pretpostavke za određivanje – Pravična odšteta – Ocjena – Pojam ‚izgubljena provizija trgovačkog zastupnika‘ – Provizija za buduće poslove – Nove stranke koje je trgovački zastupnik osigurao – Postojeće stranke s kojima je trgovački zastupnik u znatnoj mjeri povećao opseg posla – Jednokratna provizija”

U predmetu C-574/21,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Nejvyšší soud (Vrhovni sud, Češka Republika), odlukom od 29. lipnja 2021., koju je Sud zaprimio 20. rujna 2021., u postupku

QT

protiv

O2 Czech Republic a.s.,

SUD (treće vijeće),

u sastavu: K. Jürimäe (izvjestiteljica), predsjednica vijeća, M. Safjan, N. Piçarra, N. Jääskinen i M. Gavalec, suci,

nezavisna odvjetnica: T. Čapeta,

tajnik: M. Ferreira, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisani dio postupka i nakon rasprave održane 15. rujna 2022.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za QT, D. Rašovský, *advokát*,
- za O2 Czech Republic a.s., L. Duffek i M. Olík, *advokáti*,
- za češku vladu, T. Machovičová, O. Serdula, M. Smolek i J. Vlácil, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: češki

– za njemačku vladu, J. Möller, U. Bartl, J. Heitz i M. Hellmann, u svojstvu agenata,
– za Europsku komisiju, L. Armati, M. Mataija i P. Němečková, u svojstvu agenata,
saslušavši mišljenje nezavisne odvjetnice na raspravi održanoj 24. studenog 2022.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih [samostalnih] trgovačkih zastupnika (SL 1986., L 382, str. 17.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 10., str. 45.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između QT-a, trgovačkog zastupnika, i društva O2 Czech Republic a.s., u vezi sa zahtjevom za odštetu zbog raskida ugovora o trgovačkom zastupanju sklopljenog između tog trgovačkog zastupnika i tog društva.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 U drugoj i trećoj uvodnoj izjavi Direktive 86/653 navodi se:

„budući da razlike u nacionalnim pravima, koje se odnose na trgovačko zastupanje, značajno utječu na uvjete tržišnog natjecanja i na provođenje djelatnosti zastupanja unutar Zajednice, te su štetne kako za zaštitu koja se pruža trgovačkim zastupnicima u odnosu na njihove nadležnike, tako i za sigurnost trgovačkih poslova; budući da su, štoviše, te razlike takve da u značajnoj mjeri sprečavaju sklapanje i izvršavanje ugovora o trgovačkom zastupanju u kojima nadležnik i trgovački zastupnici imaju poslovni nastan u različitim državama članicama;

budući da bi se trgovina robom između država članica trebala odvijati pod uvjetima sličnim onima na jedinstvenom tržištu, te da to iziskuje usklađivanje pravnih sustava država članica do one mjere koja osigurava uredno djelovanje zajedničkog tržišta; budući da u tom pogledu kolizijska pravila ne uklanjaju u području trgovačkog zastupanja prethodno opisane nedosljednosti, niti bi to bio slučaj čak i da ih se učini jednoobraznima, te je stoga predloženo neophodno usklađivanje bez obzira na postojanje tih pravila”.

- 4 U skladu s člankom 1. te direktive:

„1. Mjere usklađivanja propisane ovom Direktivom primjenjuju se na zakone i druge propise država članica koji uređuju odnose između trgovačkih zastupnika i njihovih nadležnika.

2. Za potrebe ove Direktive ‚trgovački zastupnik‘ znači samozaposleni [samostalni] posrednik koji ima stalno ovlaštenje za posredovanje pri prodaji ili kupnji robe u ime druge osobe, dalje u tekstu ‚nadležnik‘, odnosno za posredovanje i sklapanje takvog posla u ime i za račun nadležnika.

[...]

5 Člankom 6. navedene direktive pojašnjava se:

„1. U nedostatku bilo kakvog sporazuma o naknadi između stranaka, te ne dovodeći u pitanje primjenu obveznih odredbi država članica u vezi s visinom naknade, trgovački zastupnik ima pravo na naknadu koja je uobičajeno dozvoljena trgovačkim zastupnicima za robu koja čini predmet njegovog ugovora o zastupanju u mjestu gdje on obavlja svoje djelatnosti. Ako ne postoji takva uobičajena praksa, trgovački zastupnik ima pravo na razumnu naknadu, uzimajući u obzir sve dijelove posla.

2. Bilo koji dio naknade koji je promjenjiv s obzirom na broj ili vrijednost poslova smatra se provizijom u smislu ove Direktive.

3. Članci od 7. do 12. Direktive ne primjenjuju se ako trgovački zastupnik u cijelosti ili djelomično nije plaćen provizijom.”

6 Članak 7. iste direktive glasi kako slijedi:

„1. Trgovački zastupnik ima pravo na proviziju za trgovački posao sklopljen tijekom razdoblja koje obuhvaća ugovor o zastupanju:

(a) ako je posao sklopljen zbog njegovog posredovanja

ili

(b) ako je posao sklopljen s trećom osobom koju je prethodno pridobio kao stranku za sklapanje istovrsnih poslova.

2. Trgovački zastupnik također ima pravo na proviziju za posao sklopljen tijekom razdoblja koje je obuhvaćeno ugovorom o zastupanju:

– bilo da mu je povjereno određeno zemljopisno područje odnosno skupina stranaka, ili

– ima isključivo pravo na određeno zemljopisno područje odnosno skupinu stranaka,

te ako je posao sklopljen sa strankom koja pripada tom području odnosno skupini.

Države članice moraju u svoje zakonodavstvo uključiti jednu ili drugu mogućnost iz gore navedenih dviju alineja.”

7 Članak 8. Direktive 86/653 glasi:

„Trgovački zastupnik ima pravo na proviziju za trgovački posao sklopljen nakon raskida ugovora:

(a) ako se sklapanje posla prije svega može pripisati njegovoj djelatnosti u razdoblju koje obuhvaća ugovor o zastupanju, i ako je posao sklopljen u primjerenom roku nakon raskida ugovora;

ili

(b) ako je, u skladu s uvjetima iz članka 7. ove Direktive, nalog treće osobe stigao do nalogodavca ili trgovačkog zastupnika prije raskida ugovora o zastupanju.”

8 Članak 17. te direktive određuje:

„1. Države članice poduzimaju neophodne mjere kako bi osigurale da trgovački zastupnik, nakon raskida ugovora o zastupanju, bude oštećen sukladno stavku 2. ovog članka, odnosno da mu se nadoknadi šteta sukladno stavku 3. ovog članka.

2. (a) Trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako i u mjeri u kojoj:

– je nalogodavcu osigurao nove stranke ili je u značajnoj mjeri povećao opseg posla s postojećim strankama te nalogodavac nastavlja ostvarivati znatnu korist od poslovanja s takvim strankama,

i

– plaćanje odštete je pravično uzmu li se u obzir sve okolnosti, a posebno izgubljena provizija trgovačkog zastupnika od poslovanja s takvim strankama. Države članice mogu propisati da takve okolnosti također uključuju primjenu ili neprimjenu trgovinske klauzule, u smislu članka 20. ove Direktive.

(b) Iznos odštete ne može prelaziti iznos koji odgovara odšteti za jednu godinu izračunatoj na temelju prosječne godišnje naknade za rad trgovačkog zastupnika tijekom prethodnih pet godina, a ako se ugovor izvršava manje od pet godina, odšteta se izračunava na temelju prosjeka za to razdoblje.

(c) Odobrenje ovakve odštete ne sprečava trgovačkog zastupnika da zahtijeva naknadu štete.”

3. Trgovački zastupnik ima pravo na naknadu štete koju trpi, a koja je nastala zbog raskida njegovih ugovornih odnosa s nalogodavcem.

Smatra se da takva šteta nastaje posebno onda kada do raskida dolazi u okolnostima:

– koje trgovačkom zastupniku uskraćuju proviziju koju bi stekao urednim izvršenjem ugovora o zastupanju osiguravajući tako nalogodavcu znatne koristi vezano uz svoje djelatnosti,

– i/ili koje nisu omogućile trgovačkom zastupniku amortizaciju troškova i rashoda koje je pretrpio s ciljem izvršenja ugovora o zastupanju, a po savjetu nalogodavca.

4. Pravo na odštetu na način kako je propisano stavkom 2. ovog članka, odnosno na naknadu štete na način kako je propisano stavkom 3. ovog članka, također nastupa u slučaju kad ugovor o zastupanju prestaje zbog smrti trgovačkog zastupnika.

5. Trgovački zastupnik gubi pravo na odštetu u slučajevima iz stavka 2. ovog članka, odnosno na naknadu štete u slučajevima iz stavka 3. ovog članka, ako u roku od jedne godine nakon raskida ugovora nije obavijestio nalogodavca da namjerava ostvariti svoje pravo.

6. [Europska] Komisija u roku od osam godina od dana notifikacije ove Direktive, Vijeću [Europske unije] podnosi izvješće o provedbi ovog članka te, ako je potrebno, podnosi prijedloge za njegove izmjene.”

9 Člankom 18. navedene direktive pojašnjava se:

„Obveza plaćanja odštete ili naknade štete iz članka 17. ove Direktive ne nastaje:

- (a) ako je nalogodavac raskinuo ugovor o zastupanju zbog propusta koji se može pripisati trgovačkom zastupniku, što bi opravdalo raskid ugovora o zastupanju bez otkaznog roka prema nacionalnom zakonodavstvu;
- (b) ako je trgovački zastupnik raskinuo ugovor o zastupanju, a ako takav raskid nije opravdan okolnostima koje se mogu pripisati nalogodavcu ili na temelju godina, nemoći ili bolesti trgovačkog zastupnika, zbog čega se od njega ne može razumno zahtijevati da nastavi s djelatnostima;
- (c) ako trgovački zastupnik, sporazumno s nalogodavcem, svoja prava i obveze iz ugovora o zastupanju prenese na drugu osobu.”

10 Člankom 19. te direktive propisano je:

„Stranke ne mogu odstupati od članaka 17. i 18. ove Direktive na štetu trgovačkog zastupnika prije isteka ugovora o zastupanju.”

Češko pravo

11 U članku 652. stavku 1. zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (Zakon br. 513/1991 o trgovačkom zakoniku), u verziji primjenjivoj na glavni postupak (u daljnjem tekstu: Trgovački zakonik), u bitnome je predviđao da se trgovački zastupnik ugovorom o zastupanju obvezuje pregovarati i sklapati poslove sa strankama te izvršavati povezane poslove u ime nalogodavca i za njegov račun.

12 Članak 669. stavak 1. tog zakonika, kojim se u češki pravni poredak prenosi članak 17. stavak 2. točka (a) Direktive 86/653, određivao je:

„U slučaju raskida ugovora o zastupanju trgovački zastupnik ima pravo na odštetu:

- (a) ako je nalogodavcu osigurao nove stranke ili značajno povećao opseg posla s postojećim strankama, a nalogodavac i dalje ostvaruje znatnu korist od poslovanja s tim strankama; te
- (b) ako je plaćanje te odštete pravično uzmu li se u obzir sve okolnosti, a osobito izgubljena provizija trgovačkog zastupnika, a koja proizlazi iz poslova sklopljenih s tim strankama [...].”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 13 Tužitelj u glavnom postupku sklopio je 1. siječnja 1998. ugovor o trgovačkom zastupanju s pravnim prednikom društva O2 Czech Republic (u daljnjem tekstu: O2 Czech Republic). Taj je ugovorni odnos prestao 31. ožujka 2010. Navedeni ugovor odnosio se na ponudu i prodaju telekomunikacijskih usluga koje pruža to društvo, isporuku i prodaju mobilnih telefona, njihove dodatne opreme i, po potrebi, drugih proizvoda, kao i pružanje usluga pretplatnicima.
- 14 U skladu s navedenim ugovorom, tužitelju u glavnom postupku plaćena je jednokratna provizija za svaki ugovor koji je sklopio u ime O2 Czech Republic.
- 15 Tijekom 2006. i 2007. tužitelj u glavnom postupku osigurao je O2 Czech Republicu nove stranke, a s postojećim strankama sklopio je nove ugovore. Uzimajući u obzir najdulje trajanje pretplatničke obveze, važenje tih ugovora nije prelazilo datum raskida ugovora o zastupanju o kojem je riječ u glavnom postupku, odnosno 31. ožujka 2010.
- 16 S druge strane, kad je riječ o 2008. i 2009., 431 ugovor trebao je trajati i nakon tog datuma, pri čemu je taj broj uključivao 155 novih ugovora, a 276 izmjene postojećih ugovora, za koje je tužitelj u glavnom postupku primio isplatu odgovarajućih provizija od društva O2 Czech Republic.
- 17 Smatrajući da mu to društvo ipak nije isplatilo odštetu koju mu duguje na temelju članka 669. stavka 1. Trgovačkog zakonika, kojim se prenosi članak 17. stavak 2. točka (a) Direktive 86/653, tužitelj u glavnom postupku zatražio je od Obvodnog suda pro Prahu 4 (Sud gradske četvrti Prag 4, Češka Republika) da se društvu O2 Czech Republic naloži da mu isplati iznos od 2 023 799 čeških kruna (CZK) (oko 82 000 eura).
- 18 Taj je sud odbio taj zahtjev uz obrazloženje da tužitelj u glavnom postupku nije dokazao da je nakon prestanka predmetnog ugovora o trgovačkom zastupanju O2 Czech Republic i dalje ostvarivao znatnu korist koja proizlazi iz poslova sa strankama koje je osigurao tužitelj.
- 19 Tu je odluku u žalbenom postupku potvrdio Městský soud v Praze (Gradski sud u Pragu, Češka Republika). Presudom od 27. studenoga 2019., taj je sud istaknuo da su tužitelju u glavnom postupku uredno isplaćene jednokratne provizije koje su ugovorile stranke tog ugovora. Utvrdio je da argument prema kojem taj tužitelj ima pravo na provizije koje su se hipotetski mogle primiti ne opravdava njegovo pravo na odštetu. Točno je da je tužitelj u glavnom postupku osigurao nove stranke i povećao opseg posla s postojećim strankama od čega je O2 Czech Republic mogao imati koristi nakon prestanka navedenog ugovora. Međutim, to mu je društvo na temelju istog ugovora platilo provizije na toj osnovi. Taj je sud iz toga zaključio da plaćanje odštete u smislu članka 669. stavka 1. točke (b) Trgovačkog zakonika ne bi bilo pravično i da zahtjev treba odbiti samo iz tog razloga.
- 20 Tužitelj u glavnom postupku podnio je žalbu u kasacijskom postupku protiv te presude pred Nejvyšším soudom (Vrhovni sud, Češka Republika), sudom koji je uputio zahtjev u ovom predmetu.
- 21 Svojom žalbom u kasacijskom postupku, tužitelj u glavnom postupku kritizira ustaljenu sudsku praksu tog suda koja se odnosi na članak 669. stavak 1. točku (b) Trgovačkog zakonika, prema kojoj su „izgubljene provizije trgovačkog zastupnika” one koje bi primio za već izvršene pravne poslove, odnosno one koje je sam sklopio ili čiji je opseg u znatnoj mjeri povećao. Naprotiv, tvrdi da bi taj pojam trebao obuhvatiti provizije koje bi taj zastupnik hipotetski primio, na temelju

poslova koje nalogodavac sklopi nakon prestanka predmetnog ugovora o zastupanju, sa strankama koje je navedeni zastupnik osigurao ili s kojima je znatno povećao opseg posla tijekom trajanja ugovora.

- 22 Sud koji je uputio zahtjev ističe da se njegova sudska praksa razlikuje od njemačke. Prema potonjoj, „izgubljene provizije trgovačkog zastupnika” čine provizije za pravne poslove koje bi trgovački zastupnik sklopio za račun nalogodavca da je ugovor o zastupanju hipotetski nastavio postojati. Osim toga, prema toj njemačkoj sudskoj praksi, ako u slučaju jednokratnih provizija trgovački zastupnik ne izgubi niti jednu proviziju, on i dalje može imati pravo na odštetu. Stoga postoji ozbiljna sumnja u pogledu tumačenja članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive 86/653.
- 23 U tim okolnostima Nejvyšší soud (Vrhovni sud) odlučio je prekinuti glavni postupak i Sudu uputiti sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li izraz ‚izgubljena provizija trgovačkog zastupnika’ u smislu članka 17. stavka 2. točke (a) druge alineje [Direktive 86/653] tumačiti na način da takva provizija uključuje i provizije za sklapanje ugovora koje bi trgovački zastupnik sklopio, da ugovor o zastupanju nije raskinut, sa strankama koje je ta osoba osigurala subjektu kojeg zastupa ili s kojima je znatno povećala opseg posla?
2. Ako je tako, pod kojim se uvjetima ovaj zaključak odnosi i na takozvane jednokratne provizije za sklapanje ugovora?”

Nadležnost Suda i dopuštenost prethodnih pitanja

- 24 Kao prvo, što se tiče nadležnosti Suda za davanje odgovora na prethodna pitanja, s jedne strane valja istaknuti da je ugovor o trgovačkom zastupanju o kojem je riječ u glavnom postupku sklopljen 1. siječnja 1998., odnosno prije pristupanja Češke Republike Europskoj uniji 1. svibnja 2004. Taj je ugovor ugovorne strane u glavnom postupku obvezivao do 31. ožujka 2010., datuma na koji ga je O2 Czech Republic raskinuo. Budući da su predmet glavnog postupka pravne posljedice tog raskida koje su nastale nakon navedenog pristupanja Uniji, Direktiva 86/653 primjenjuje se na taj spor *ratione temporis*.
- 25 S druge strane, kad je riječ o materijalnom području primjene te direktive, iz njezina članka 1. stavka 2. proizlazi da se ona primjenjuje samo na prodaju ili kupnju robe, a ne na pružanje usluga. Predmet ugovora o trgovačkom zastupanju o kojem je riječ u glavnom postupku odnosi se i na prodaju robe i na pružanje usluga. Stoga je samo djelomično obuhvaćen materijalnim područjem primjene te direktive.
- 26 Međutim, člankom 652. Trgovačkog zakonika češki je zakonodavac prilikom prenošenja Direktive 86/653 u češki pravni poredak odlučio obuhvatiti sve poslove koje trgovački zastupnik može obavljati te je stoga odredbe te direktive namjeravao primijeniti i na transakcije kupnje i prodaje i na pružanje usluga.
- 27 Iz ustaljene sudske prakse proizlazi da kada nacionalno zakonodavstvo za situacije potpuno unutarnje naravi usvoji jednaka rješenja kao i ona koja postoje u pravu Unije, osobito kako bi se izbjegla diskriminacija domaćih državljana ili eventualna narušavanja tržišnog natjecanja, ili pak osigurala primjena jedinstvenog postupka u usporedivim situacijama, postoji određeni interes da

se, radi izbjegavanja budućih razlika u tumačenju, odredbe i pojmovi iz prava Unije jednako tumače, bez obzira na okolnosti u kojima ih treba primijeniti (presuda od 3. prosinca 2015., Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, t. 17. i navedena sudska praksa).

- 28 Iz toga slijedi da okolnost da se ugovor o kojem je riječ u glavnom postupku odnosi i na robu i na usluge nije prepreka tomu da Sud odgovori na prethodna pitanja koja je postavio sud koji je uputio zahtjev.
- 29 Iz prethodnih razmatranja proizlazi da je Sud nadležan za odgovaranje na postavljena pitanja.
- 30 Kao drugo, O2 Czech Republic tvrdi da su navedena pitanja nedopuštena jer nisu relevantna za rješavanje spora u glavnom postupku.
- 31 S tim u vezi, valja podsjetiti na to da je, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, u okviru suradnje između Suda i nacionalnih sudova koja je određena člankom 267. UFEU-a, isključivo na nacionalnom sudu pred kojim se vodi postupak i koji mora preuzeti odgovornost za sudsku odluku koja će biti donesena da uzimajući u obzir posebnosti predmeta ocijeni nužnost prethodne odluke za donošenje svoje presude i relevantnost pitanja koja postavlja Sudu. Posljedično, ako se postavljena pitanja odnose na tumačenje prava Unije, Sud u načelu mora donijeti odluku (presuda od 14. srpnja 2022., Volkswagen, C-134/20, EU:C:2022:571, t. 56. i navedena sudska praksa).
- 32 Iz navedenog proizlazi da pitanja koja se odnose na tumačenje prava Unije uživaju pretpostavku relevantnosti. Sud može odbiti odgovoriti na prethodno pitanje nacionalnog suda samo ako je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom glavnog postupka, ako je problem hipotetski ili ako Sud ne raspolaze činjeničnim i pravnim elementima potrebnima da bi mogao dati koristan odgovor na postavljena pitanja (presuda od 14. srpnja 2022., Volkswagen, C-134/20, EU:C:2022:571, t. 57. i navedena sudska praksa).
- 33 U ovom predmetu, sud koji je uputio zahtjev u svojem je zahtjevu za prethodnu odluku propisno izložio ne samo razloge koji su ga naveli na to da od Suda zatraži tumačenje odredbi Direktive 86/653 nego i razloge zbog kojih mu je to tumačenje potrebno kako bi riješio spor iz glavnog postupka.
- 34 U tim su okolnostima prethodna pitanja dopuštena.

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

- 35 Najprije valja podsjetiti na to da pri tumačenju članka 17. Direktive 86/653 na koji se odnosi prvo pitanje treba uzeti u obzir cilj koji se tom direktivom želi postići i sustav koji se njome uspostavlja. Taj cilj jest usklađivanje prava država članica u pogledu pravnih odnosa između stranaka ugovora o trgovačkom zastupanju (vidjeti u tom smislu presudu od 3. prosinca 2015., Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, t. 21. i 22., kao i navedenu sudsku praksu).

- 36 Kao što proizlazi iz njezine druge i treće uvodne izjave, cilj Direktive 86/653 jest zaštititi trgovačke zastupnike u njihovim odnosima s nalogodavcima, promicati sigurnost trgovačkih poslova i olakšati trgovinu robom između država članica usklađivanjem njihovih pravnih sustava u području trgovačkog zastupanja. U tu svrhu, Direktiva propisuje, među ostalim, pravila kojima se u njezinim člancima 13. do 20. uređuje sklapanje i prestanak ugovora o zastupanju (presuda od 3. prosinca 2015., Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, t. 23. i navedena sudska praksa).
- 37 Što se tiče, konkretno, raskida ugovora o zastupanju, članak 17. Direktive 86/653 državama članicama nalaže da uspostave mehanizam odštete trgovačkih zastupnika, pri čemu im ostavlja na izbor dvije mogućnosti – odštetu određenu u skladu s kriterijima navedenima u stavku 2. tog članka, odnosno sustav odštete za stranke ili naknadu štete u skladu s kriterijima utvrđenima u stavku 3. navedenog članka, odnosno sustav popravljivanja štete (presuda od 3. prosinca 2015., Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, t. 24. i navedena sudska praksa).
- 38 Prema zahtjevu za prethodnu odluku, Češka Republika odlučila se za sustav odštete za stranke predviđen člankom 17. stavkom 2. Direktive 86/653.
- 39 Taj sustav odštete za stranke odvija se u tri faze. Cilj je prve od tih faza najprije brojčano odrediti koristi koje je nalogodavac imao iz poslova sa strankama koje je osigurao trgovački zastupnik, u skladu s kriterijima tog članka 17. stavka 2. točke (a) prve alineje. Zatim, cilj je druge faze provjeriti, u skladu s drugom alinejom navedenog članka 17. stavka 2. točke (a), je li iznos odštete dobiven na temelju tih kriterija pravičan s obzirom na sve okolnosti pojedinog slučaja, a osobito s obzirom na izgublenu proviziju trgovačkog zastupnika. Naposljetku, u trećoj fazi na iznos odštete primjenjuje se gornja granica iz istog članka 17. stavka 2. točke (b) Direktive, međutim samo ako je taj iznos prelazi (vidjeti u tom smislu presudu od 3. prosinca 2015., Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, t. 28. i navedenu sudsku praksu).
- 40 U ovom predmetu, prvo se pitanje odnosi konkretno na smisao izraza „izgubljena provizija trgovačkog zastupnika”, upotrijebljenog u članku 17. stavku 2. točki (a) drugoj alineji Direktive 86/653, što formalno odgovara drugoj fazi navedenog sustava odštete za stranke. Međutim, iz odluke kojom se upućuje zahtjev proizlazi da je problem koji ističe sud koji je uputio zahtjev općenitiji i da se ne odnosi samo na tu drugu fazu. Naime, on se također odnosi na elemente koje treba uzeti u obzir prilikom ocjene koristi koje nalogodavac nastavlja ostvarivati nakon raskida ugovora o trgovačkom zastupanju, pri čemu je ta ocjena obuhvaćena prvom fazom istog sustava, a ne samo na izračun odgovarajuće odštete kako bi je se učinilo pravičnom.
- 41 Stoga valja smatrati da taj sud svojim prvim pitanjem u biti pita treba li članak 17. stavak 2. točku (a) Direktive 86/653 tumačiti na način da provizija koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka ugovora o zastupanju, na temelju poslova sklopljenih nakon raskida tog ugovora o zastupanju s novim strankama koje je nalogodavcu osigurao prije tog raskida ili sa strankama s kojima je prije navedenog raskida u znatnoj mjeri proširio opseg posla, mora biti uzeta u obzir prilikom utvrđivanja odštete predviđene u članku 17. stavku 2. te direktive.
- 42 Kao prvo, članak 17. stavak 2. točka (a) navedene direktive, u vezi s njezinim člankom 17. stavkom 1., određuje pretpostavke pod kojima trgovački zastupnik ima pravo na odštetu nakon raskida ugovora o zastupanju i sadržava pojašnjenja o načinima izračuna te odštete. Tako je pravo trgovačkog zastupnika na odštetu, predviđeno tim odredbama, uvjetovano raskidom njegova ugovornog odnosa s nalogodavcem (vidjeti u tom smislu presudu od 19. travnja 2018., CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, t. 23.).

- 43 U tom pogledu, kao što je to istaknula nezavisna odvjetnica u točki 53. svojeg mišljenja, u prvoj alineji točke (a) stavka 2. članka 17. Direktive 86/653 pojašnjeno je da trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako su ispunjene dvije kumulativne pretpostavke. S jedne strane, trgovački zastupnik morao je nalogodavcu osigurati nove stranke ili znatno povećati opseg posla s postojećim strankama. S druge strane, nalogodavac nastavlja ostvarivati znatnu korist od poslovanja s tim strankama.
- 44 Uporaba priloga „*encore*”, „*noch*”, „*fortsat*”, „*nadále*”, „*todavía*”, „*ancora*”, „*nadal*”, „*ainda*”, „*nog*” i „*nadálej*” u verzijama te odredbe na francuskom, njemačkom, danskom, češkom, španjolskom, talijanskom, poljskom, portugalskom, nizozemskom i slovačkom jeziku, kao i uporaba glagolskih oblika „*продължава*”, „*jätkuvalt*”, „*διατηρεί*”, „*to derive from*”, „*továbbra is [...] tesz szert*”, „*continuuă*”, „*jatkuvasti*” i „*fortsätter*” u verzijama navedene odredbe na bugarskom, estonskom, grčkom, engleskom, mađarskom, rumunjskom, finskom i švedskom jeziku, jasno upućuju na to da ta korist postoji i nakon raskida ugovora o zastupanju te se stoga odnosi na poslove sklopljene s navedenim strankama nakon tog raskida. Drugim riječima, navedena korist odgovara onoj koju nalogodavac nastavlja ostvarivati, nakon navedenog raskida, na temelju poslovnih odnosa koje je trgovački zastupnik uspostavio ili čiji je opseg povećao tijekom trajanja tog ugovora.
- 45 U tom smislu u drugoj alineji točke (a) stavka 2. članka 17. Direktive 86/653 u bitnom je pojašnjeno da se prilikom izračuna odštete na koju trgovački zastupnik ima pravo nakon raskida ugovora o zastupanju mora voditi računa, kako bi taj iznos bio pravičan, o svim okolnostima koje se odnose na taj ugovor o zastupanju, a osobito o izgubljenoj proviziji trgovačkog zastupnika koja proizlazi iz tih poslova sklopljenih s navedenim strankama. Naime, ta provizija odgovara koristi spomenutoj u tom članku 17. stavku 2. točki (a) prvoj alineji, s obzirom na to da ona, kao i ta korist, proizlazi iz poslova sklopljenih nakon raskida navedenog ugovora sa strankama iz potonje odredbe.
- 46 Stoga je „izgubljena provizija trgovačkog zastupnika” u smislu članka 17. stavka 2. točke (a) druge alineje Direktive 86/653 ona koju bi trgovački zastupnik trebao primiti da je ugovor o zastupanju nastavio postojati te odgovara koristi koju nalogodavac nastavlja ostvarivati nakon raskida ugovora o zastupanju, a koja proizlazi iz trgovačkih odnosa koje je prije tog raskida trgovački zastupnik uspostavio ili čiji je opseg znatno povećao.
- 47 Posljedično, iz teksta članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive 86/653 proizlazi da provizija koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka ugovora o zastupanju, na temelju poslova sklopljenih nakon raskida tog ugovora o zastupanju s novim strankama koje je nalogodavcu osigurao prije tog raskida ili sa strankama s kojima je znatno povećao opseg posla prije navedenog raskida, mora biti uzeta u obzir prilikom utvrđivanja odštete predviđene tim člankom 17. stavkom 2.
- 48 Kao drugo, to tumačenje potvrđuje kontekst članka 17. stavka 2. točke (a) te direktive.
- 49 Na prvom mjestu, kao što je to navedeno u točki 37. ove presude, članak 17. navedene direktive ostavlja državama članicama izbor, kako bi se osiguralo obeštećenje trgovačkog zastupnika u slučaju raskida ugovora o zastupanju, između dvaju sustava predviđenih u stavcima 2. i 3. tog članka. Budući da je cilj oba sustava osigurati takvo obeštećenje, oni se moraju tumačiti tako da obuhvaćaju iste slučajeve, odnosno gubitke koji odgovaraju razdoblju nakon raskida ugovora o zastupanju (vidjeti u tom smislu presudu od 19. travnja 2018., CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, t. 28.).

- 50 Kad je riječ o članku 17. stavku 3. te Direktive 86/653, Sud je već presudio da trgovački zastupnik ima pravo na naknadu štete osobito ako je ta šteta nastala zbog raskida njegovih ugovornih odnosa s nalogodavcem u okolnostima koje tom trgovačkom zastupniku uskraćuju proviziju koju bi stekao urednim izvršenjem ugovora o zastupanju osiguravajući nalogodavcu znatne koristi povezane s djelatnosti tog zastupnika i/ili u okolnostima koje potonjem nisu omogućile amortizaciju troškova i rashoda koje je pretrpio s ciljem izvršenja ugovora o zastupanju, a po savjetu nalogodavca (presuda od 19. travnja 2018., CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, t. 27.). Taj članak 17. stavak 3. stoga obuhvaća slučaj buduće provizije koja bi bila primljena da nije došlo do raskida ugovora o zastupanju.
- 51 Iz toga slijedi da članak 17. stavak 2. Direktive 86/653 također treba obuhvatiti taj slučaj i da odšteta koju predviđa mora, pod određenim pretpostavkama, uzeti u obzir proviziju koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka ugovora o zastupanju.
- 52 Na drugom mjestu, tumačenje te odredbe s obzirom na članke 7. i 8. te direktive također potvrđuje to tumačenje. Naime, navedeni članak 7. predviđa da trgovački zastupnik ima pravo na proviziju za svaki trgovački posao sklopljen tijekom razdoblja koje obuhvaća ugovor o zastupanju pod određenim pretpostavkama preciziranim u navedenom članku 7. Članak 8. navedene direktive dodaje da trgovački zastupnik također ima pravo na proviziju za trgovački posao čak i kad je sklopljen nakon raskida tog ugovora ako je taj posao na datum tog raskida u biti bio gotovo sklopljen.
- 53 U tom kontekstu, kako bi se osigurao koristan učinak članka 17. stavka 2. Direktive 86/653, navedenu odredbu valja tumačiti na način da obuhvaća slučaj različit od onih koji su već obuhvaćeni člancima 7. i 8. te direktive. Taj članak 17. stavak 2. ne može stoga obuhvatiti situacije u kojima trgovački zastupnik nije primio svu proviziju koja mu je trebala biti isplaćena, s obzirom na to da su te situacije obuhvaćene člankom 7. navedene direktive. Isto tako, ne može se tumačiti na način da se primjenjuje na poslove koji su bili gotovo sklopljeni prije raskida ugovora i koji su sklopljeni nakon tog raskida, a koji su obuhvaćeni člankom 8. iste direktive. Naime, provizija iz članaka 7. i 8. Direktive 86/653 po svojoj je prirodi stečeno pravo i ne podliježe posebnim ograničenjima i zahtjevima predviđenima u člancima 17. i 18. te direktive.
- 54 Tako se odšteta koju predviđa članak 17. stavak 2. Direktive 86/653 nužno odnosi na proviziju koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka ugovora o zastupanju, na temelju poslova sklopljenih s novim strankama koje je osigurao nalogodavcu ili sa strankama s kojima je znatno povećao opseg posla.
- 55 Kao treće, valja uputiti na izvješće o primjeni članka 17. Direktive Vijeća o usklađivanju prava država članica u vezi samostalnih trgovačkih zastupnika, koje je Komisija podnijela 23. srpnja 1996. (COM(96) 364 *final*), u skladu s člankom 17. stavkom 6. Direktive 86/653, a kojim se pružaju detaljne informacije o stvarnom izračunu odštete iz članka 17. stavka 2. te direktive i koje ima za cilj olakšati ujednačeno tumačenje tog članka 17. (vidjeti u tom smislu presudu od 26. ožujka 2009., Semen, C-348/07, EU:C:2009:195, t. 22. i navedenu sudsku praksu). U tom izvješću navedeno je da ta odšteta odgovara koristima koje nakon raskida ugovora o zastupanju nalogodavac nastavlja ostvarivati vezano uz djelatnosti trgovačkog zastupnika. Pojašnjeno je da je riječ o odšteti za *goodwill* nastalog za nalogodavca. Iz tih objašnjenja proizlazi da navedena odšteta također treba obuhvatiti proviziju koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka tog ugovora o zastupanju, na temelju poslova sklopljenih s novim strankama koje je osigurao nalogodavcu ili sa strankama s kojima je znatno povećao opseg posla prilikom izvršavanja navedenog ugovora.

- 56 Kao treće, ciljevi koji se žele postići Direktivom 86/653 također govore u prilog navedenom tumačenju njezina članka 17. stavka 2. točke (a). Naime, kao što je spomenuto u točki 36. ove presude, cilj te direktive jest zaštititi trgovačke zastupnike u njihovim odnosima s nalogodavcima, promicati sigurnost trgovačkih poslova i olakšati trgovinu robom između država članica usklađivanjem njihovih pravnih sustava u području trgovačkog zastupanja.
- 57 U tom kontekstu Sud je presudio da je cilj članaka 17. do 19. Direktive 86/653 zaštita trgovačkog zastupnika nakon raskida ugovora o trgovačkom zastupanju i da je sustav koji je u tu svrhu uspostavljen tom direktivom prisilne naravi. Sud je iz toga zaključio da je isključeno svako tumačenje članka 17. navedene direktive koje bi moglo ići na štetu trgovačkog zastupnika (presuda od 19. travnja 2018., CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, t. 34. i 35. i navedena sudska praksa). Također je presudio da članak 17. stavak 2. iste direktive treba tumačiti na način kojim se doprinosi toj zaštiti trgovačkog zastupnika i kojim se u potpunosti uzimaju u obzir njegove zasluge za sklapanje poslova na koje je bio ovlašten (vidjeti u tom smislu presudu od 7. travnja 2016., Marchon Germany, C-315/14, EU:C:2016:211, t. 33.).
- 58 Međutim, kao što je to u biti primijetila nezavisna odvjetnica u točki 73. svojeg mišljenja, ograničiti doseg pojma „izgubljena provizija trgovačkog zastupnika” na već sklopljene poslove oduzelo bi zastupniku znatan dio koristi koje nalogodavac na osnovi zastupnikova truda ostvaruje nakon raskida ugovora o zastupanju.
- 59 Stoga bi tumačenje članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive 86/653 koje bi iz određivanja odštete isključilo proviziju koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka ugovora o zastupanju na temelju poslova sklopljenih nakon raskida tog ugovora s novim strankama koje je osigurao nalogodavcu prije tog raskida ili na temelju poslova sklopljenih nakon navedenog raskida sa strankama s kojima je znatno povećao opseg posla prije istog raskida bilo protivno ciljevima te direktive.
- 60 Uzimajući u obzir prethodno navedena razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 17. stavak 2. točku (a) Direktive 86/653 treba tumačiti na način da se provizija koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka ugovora o zastupanju na temelju poslova sklopljenih nakon raskida tog ugovora o zastupanju s novim strankama koje je nalogodavcu osigurao prije tog raskida ili sa strankama s kojima je znatno povećao opseg posla prije navedenog raskida mora uzeti u obzir prilikom utvrđivanja odštete predviđene člankom 17. stavkom 2. te direktive.

Drugo pitanje

- 61 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 17. stavak 2. točku (a) Direktive 86/653 tumačiti na način da isplata jednokratne provizije isključuje iz izračuna odštete, predviđene tim člankom 17. stavkom 2., izgubljenu proviziju trgovačkog zastupnika za poslove koje nalogodavac sklopi nakon raskida ugovora o trgovačkom zastupanju s novim strankama koje je trgovački zastupnik osigurao nalogodavcu prije tog raskida ili sa strankama s kojima je taj zastupnik znatno povećao opseg posla prije navedenog raskida.
- 62 U tom pogledu, kao što je to istaknuto u točki 39. ove presude, drugom alinejom točke (a) stavka 2. članka 17. te direktive u biti se zahtijeva da se iznos odštete izračunava na pravičan način, uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, a osobito izgubljenu proviziju trgovačkog zastupnika.

- 63 Iz toga slijedi da je „izgubljena provizija trgovačkog zastupnika” u smislu te odredbe samo jedan od elemenata koje treba uzeti u obzir prilikom ocjene pravičnosti odštete. Stoga izbor određene vrste provizije, kao što je, primjerice, jednokratna provizija, ne može dovesti u pitanje pravo na odštetu predviđeno navedenom odredbom. Kad to ne bi bilo tako, postojala bi opasnost od zaobilaženja obvezatnosti tog prava na odštetu predviđenog člankom 19. navedene direktive.
- 64 U ovom slučaju spis kojim raspolaže Sud sadržava vrlo malo pojašnjenja o tome što obuhvaća jednokratna provizija koju je tužitelj u glavnom postupku primao u okviru ugovora o trgovačkom zastupanju sklopljenog s O2 Czech Republic. Ipak, potonje društvo je na raspravi navelo da jednokratna provizija o kojoj je riječ u glavnom postupku odgovara paušalnoj naknadi za svaki novi ugovor sklopljen s novim ili postojećim strankama posredstvom tužitelja u glavnom postupku.
- 65 Kad bi tomu bilo tako, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri, stranke koje je tužitelj u glavnom postupku osigurao ili čiji je broj povećao mogle bi stvoriti *goodwill* putem novih poslova na temelju kojih bi nastalo pravo na isplatu provizije da ugovor o zastupanju nije raskinut. U takvim okolnostima, kao što je to u biti istaknula nezavisna odvjetnica u točki 89. svojeg mišljenja, takva jednokratna provizija ne obuhvaća izgubljenu proviziju trgovačkog zastupnika za poslove koje nalogodavac sklopi s tim strankama nakon raskida ugovora o trgovačkom zastupanju.
- 66 S obzirom na prethodno navedeno, na drugo pitanje valja odgovoriti tako da članak 17. stavak 2. točku (a) Direktive 86/653 treba tumačiti na način da isplata jednokratne provizije ne isključuje iz izračuna odštete, predviđene tim člankom 17. stavkom 2., izgubljenu proviziju trgovačkog zastupnika za poslove koje nalogodavac sklopi nakon raskida ugovora o trgovačkom zastupanju s novim strankama koje je taj zastupnik osigurao nalogodavcu prije tog raskida ili sa strankama s kojima je taj zastupnik znatno povećao opseg posla prije navedenog raskida, kad ta provizija odgovara paušalnoj naknadi za svaki novi ugovor sklopljen posredstvom trgovačkog zastupnika s tim novim strankama ili s postojećim nalogodavčevim strankama.

Troškovi

- 67 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (treće vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 17. stavak 2. točku (a) Direktive Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih [samostalnih] trgovačkih zastupnika**

valja tumačiti na način da se:

provizija koju bi trgovački zastupnik primio u hipotetskom slučaju nastavka ugovora o zastupanju, na temelju poslova sklopljenih nakon raskida tog ugovora o zastupanju s novim strankama koje je nalogodavcu osigurao prije tog raskida ili sa strankama s kojima je znatno povećao opseg posla prije navedenog raskida, mora uzeti u obzir prilikom utvrđivanja odštete predviđene člankom 17. stavkom 2. te direktive.

2. Članak 17. stavak 2. točka (a) Direktive 86/653

valja tumačiti na način da:

isplata jednokratne provizije ne isključuje iz izračuna odštete, predviđene tim člankom 17. stavkom 2., izgubljenу proviziju trgovačkog zastupnika za poslove koje nalogodavac sklopi nakon raskida ugovora o trgovačkom zastupanju s novim strankama koje je taj zastupnik osigurao nalogodavcu prije tog raskida ili sa strankama s kojima je znatno povećao opseg posla prije navedenog raskida, kad ta provizija odgovara paušalnoj naknadi za svaki novi ugovor sklopljen posredstvom trgovačkog zastupnika s tim novim strankama ili s postojećim nalogodavčevim strankama.

Potpisi